τωναν πολιορκουμένους χριστιανούς ἢ θὰ κακοποιοῦσαν γυναικόπαιδα.

Ἡ διαταγὴ αὐτὴ τοῦ Μουσταφᾶ διευκόλυνε τὴν παράδοσι ἐκείνων ποὺ ἀντιστέχονταν ἀκόμη. Ὁ ὁπλαρχηγὸς Δημακόπουλος καὶ τὰ παλληκάρια του ἐδήλωσαν ὅτι μόνο στὸν ταχτικὸ στρατὸ θὰ παρεδίνοντο. Αὐτὸ καὶ ἔγινε. Ἔπειτα, κατὰ διαταγὴ τοῦ Μουσταφᾶ, ἐχωρίστηκαν οἱ «φραγκοφορεμένοι» αἰχμάλωτοι (δηλ. ὅσοι δὲν ἐφοροῦσαν τὴν Κρητικὴ ἐνδυμασία καὶ ἦσαν ἐθελονταὶ ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα) καὶ ὡδηγήθησαν στὸν Πασᾶ.

Ὁ Μουσταφᾶς ἤθελε νὰ μάθη ποιοὶ καὶ πόσοι ἦσαν οἱ ἐθελονταί, ἀλλά, μαζὺ μ' αὐτούς, ὡδηγήθηκε μπρός του κ' ὁ Κωσταντῆς Δασκαλάκης — ἂν καὶ Κρητικός — γιατὶ ἔτυχε νὰ φορῇ τὸ παντελόνι ἑνὸς ἐθελοντῆ ποὺ εἶχε σκοτωθῇ τὴν προηγουμένη. Ἐπίσης ὡδηγήθηκε μπρός του καὶ ὁ ράφτης Νικόλαος Γαλινάκης ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο, γιατὶ φοροῦσε εὐρωπαϊκὰ ροῦχα.

Ἀλλ' ὅταν τοὺς πήγαιναν στὸν Πασᾶ, ὁ Δημακόπουλος, ποὺ εἶχε ὧρες νὰ καπνίσῃ, ἄρχισε νὰ στρίβη τσιγάρο. Ἕνας Τοῦρκος ἀξιωματικὸς τὸν ἐμπάτσισε, τοῦ πέταξε τὸ τσιγάρο καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἐντεψίζ! (ἀναιδέστατε!) τολμᾶς νὰ φουμάρης μπροστὰ στὸν Πασᾶ;!

— Ἄλλη δουλειὰ δὲν ἔχω παρὰ νὰ συλλογίζουμαι τὸν Πασᾶ σου, κτῆνος! εἶπε ὁ Δημακόπουλος.

— Ποιὸς εἶσαι σύ; τὸν ἐρώτησε τότε ὁ Μουσταφᾶς.

— Στρατιώτης τοῦ Βασιλέως Γεωργίου! ἀπάντησε ὁ Ἕλλην ἀνθυπολοχαγός.

— Καὶ σύ; ρώτησε τὸν Κωσταντῆ Δασκαλάκη.

— Στρατιώτης τοῦ Βασιλέως Γεωργίου! ἀπάντησε κι' αὐτός.

— Καὶ σύ; ρώτησε ὁ Πασᾶς τὸ Γαλινάκη.

— Στρατιώτης τοῦ Βασιλέως Γεωργίου!

Ἀλλ' ὁ γραμματεὺς τοῦ Μουσταφᾶ, ὁ ὁποῖος ἦταν Ρεθύμνιος Τοῦρκος καὶ τὸν ἐγνώριζε, θέλησε νὰ τὸν σώση.

— Ὄχι, Πασᾶ ἐφέντη, μὴν τὸν ἀκοῦς. Αὐτὸς εἶνε Ρεθυμνιώτης φραγκοράφτης. Νά! τὰ ροῦχα ποὺ φορῶ μοῦ τἄχει καμωμένα αὐτός.

Καί, γυρίζοντας στὸ Γαλινάκη:

— Μωρέ, κουζουλάθηκες; τοῦ εἶπε. Δὲν εἶσ' ἐσὺ ὁ Νικολῆς ὁ Γαλινάκης ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο;

Ἀλλ' ὁ Γαλινάκης, εἴτε γιατὶ ἐνόμιζε ὅτι ἔτσι θὰ πέθαινε ἑλληνοπρεπέστερα, εἴτε γιατὶ ἐπίστευε ὅτι ἔτσι θὰ ἐγλύτωνε, κυττάζοντας μὲ δυσπιστία τὸ γραμματέα τοῦ Πασᾶ, ἀπάντησε:

— Δὲν σὲ ξέρω... Εἶμαι στρατιώτης τοῦ Βασιλέως Γεωργίου!

Τότε ἕνα στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα παρέλαβε τοὺς 5 ἢ 6 αὐτοὺς ἥρωας καὶ τοὺς ἐφόνευσε, ἀφοῦ ἐπὶ μιὰ ὥρα τοὺς ἐβασάνισε ἀπάνθρωπα, λογχίζοντάς τους! Ἔπειτα ἔκοψαν τὸ κεφάλι ἑνὸς ἐκ τῶν ἡρώων αὐτῶν καὶ τὸ ἐξεσφενδόνισαν στὸν κύκλο τῶν στρατιωτῶν, μέσα στὸν ὁποῖον ἐφυλάσσοντο τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ λοιποὶ αἰχμάλωτοι!... Ἦταν τὸ κεφάλι τοῦ δυστυχισμένου Γαλινάκη!...

***

Στὸ μεταξύ, οἱ ντόπιοι Τοῦρκοι λεηλατοῦσαν ὅσο μέρος τῆς Μονῆς εἶχε μείνει ἀχάλαστο... Ἡ ἐκκλησία δὲν εἶχε πάθει τίποτε. Στὸ καμπαναριὸ της καθόταν ἕνα ἄσπρο περιστέρι, ἀθῶος θεατὴς τῆς φοβερῆς ἐκείνης σκηνῆς τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς ἀγριότητος. Ἕνας ἀπὸ τοὺς Τουρκοκρητικοὺς εἶπε:

— Ξανοίγετέ μου ἐκεῖνονέ τὸ περιστέρι; (Δηλ. «Κυττᾶχτε ἐκεῖνο τὸ περιστέρι»). Θελὰ τοῦ κόψω τὸ λαιμό!

Κι' ὁ ἀγριάνθρωπος ἐπυροβόλησε. Τὸ περιστέρι ἔπεσε ἀπὸ τὸ καμπαναριὸ στὸ θόλο τοῦ ναοῦ. Ἀλλ' οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι ἀμφέβαλλαν ἂν τὸ εἶχε χτυπήσει στὸ λαιμό. Ὁ Τοῦρκος ἐπείσμωσε — γιατὶ ἀμφισβητοῦσαν τὴ σπευτικὴ του δεξιότητα — ἐπῆρε μιὰ σκάλα κι' ἀνέβηκε στὸ θόλο... Ἐνῶ ὅμως ἀναζητοῦσε τὸ περιστέρι, ἀνεκάλυψε ἕνα χριστιανὸ κρυμμένο μεταξὺ τῶν δύο τρούλλων τοῦ ναοῦ καὶ τὸν ἔσφαξε!...

***

Ἀπ' ὅσους εἶχαν κλειστῆ στὴ Μονὴ Ἀρκαδίου ἐσώθησαν μόνο ὥς ἑκατό, γυναικόπαιδα καὶ γέροι. Μαζὺ μ' αὐτοὺς εἶχε ἀνακατευθῆ κι' ἕνας νέος, Κοῦδος ὀνόματι, ὁ ὁποῖος εἶχε μαυρίσει τὸ πρόσωπό του κι' ἔκανε τὸ γέρο...

Περισσότερα ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες πτώματα ἦσαν ξαπλωμένα μέσα καὶ γύρω στὸ Μοναστῆρι. Καὶ ὁ Μουσταφᾶς, ποὺ φοβήθηκε νὰ μὴν ἀναπτυχθοῦν ἐπιδημίες, ἐπῆρε τοὺς αἰχμαλώτους καὶ πῆγε στὸ Ρέθυμνο. Στὸ δρόμο, στὸ χωριὸ Μέση, οἱ ντόπιοι Τοῦρκοι ἀνεκάλυψαν τὸν Κοῦδο καὶ τὸν ἐθανάτωσαν μὲ φρικτὰ βασανιστήρια.

***

Ἡ Χαρίκλεια Δασκαλάκη, κρατῶντας τὸ νήπιο ἐγγονάκι της στὴν ἀγκαλιά, δὲν μπόρεσε στὸ δρόμο νὰ μπῇ ἀφῆσή νὰ ξεσπάση ἡ ἀγανάκτησις ποὺ κουφόβραζε στὰ στήθη της.

— Δὲν μ' ἔπαιρναν καὶ μένα ἡ μπάλες μαζὺ μὲ τὸ παιδί μου, νὰ μὴ σᾶς θωρῶ, μπουρμάδες;! εἶπε μὲ στεναγμὸ πόνου στοὺς ντόπιους Τούρκους ποὺ πήγαιναν μπροστά.

— Νά, σὰν τὸ θέλεις! ἐφώναξε ἕνας ἀπ' αὐτούς, γυρίζοντας τὴν πιστόλα του καταπάνω της.

Ἀλλ' ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ ἀναποδογύρισε τὸ ὅπλο καὶ ἡ σφαῖρα δὲν βρῆκε τὴν καπετάνισσα. Ὁ Τουρκοκρητικὸς ὅμως, φρενιασμένος, ἄρπαξε τὸ βρέφος ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά της καὶ τὸ ἐσφενδόνισε στὸ γειτονικὸ χωράφι! Ἡ δυστυχισμένη γυναῖκα ἔτρεξε τότε καὶ παρέλαβε τὴν ἐγγονούλα της μισοπεθαμένη καὶ μὲ τὴ μιά της κνήμη σπασμένη... Οἱ αἰχμάλωτοι ἐκρατήθησαν μεριοὺς μῆνες στὶς φυλακὲς τῆς Ρεθύμνου κι' ἔπειτα τοὺς ἄφησαν ἐλευθέρους. Ἀλλὰ τῆς Χαρίκλειας Δασκαλάκη τὰ βάσανα δὲν ἐτελείωσαν. Ὕστερ' ἀπὸ λίγον καιρὸ ἐσκοτώθηκαν καὶ δυὸ ἄλλοι γυιοί της.

Ἡ ἐγγονοῦλα της ὅμως ἔζησε, γίνηκε δασκάλα στὴν Ἑλλάδα καὶ πέθανε στὴν Καρδίτσα.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

Ο ΓΑΜΟΣ ΣΤΗ ΜΑΝΗ

Στὴ Μάνη, ἅμα οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ συμφωνήσουν γιὰ τὴ νύφη, στέλνουν στὸ σπίτι της τὸν προξενητὴ μ' ἕνα μεταξωτὸ μαντῆλι, ποὺ στὴ γλῶσσα τοῦ τόπου λέγεται «μισίνα», «γιὰ νὰ κάμῃ τὸ συμπεθεριό», καθὼς λένε. Ὅταν ἡ πρότασις γίνεται δεκτή, ὁ προξενητὴς «τὰ μιλάει» μαζὺ μὲ τοὺς γονεῖς τῆς κόρης καὶ γυρίζει φέροντας τὴ «μπιλλέτα» ἢ «τὴν κόπια», δηλαδὴ ἕνα σημείωμα σχετικὸ μὲ τὴν προῖκα τῆς νύφης. Ὁ γαμπρὸς ἐξετάζει τὸ σημείωμα καὶ ἢ τὸ κρατάει ὅπως εἶνε ἢ τὸ ἐπιστρέφει συμπληρώνοντας ὅσα ζητάει παραπάνω. Ὅταν ἐπέλθῃ συνεννόησις κι' ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη, γίνεται ὁ ἀραβῶνας, ἀλλάζουν τὰ δαχτυλίδια κι' ὁ γαμπρὸς μπορεῖ νὰ μπαινοβγαίνη πειὰ ἐλεύθερα στὸ σπίτι τῆς ἀραβωνιαστικιᾶς του.

Ὁ γάμος δὲν πρέπει ν' ἀργήσῃ περισσότερο ἀπὸ ἕνα χρόνο ὕστερ' ἀπὸ τ' ἀραβώνιασμα. Δυὸ μέρες πρὸ τῆς γαμηλίου τελετῆς, ἡ νύφη πρέπει νὰ ζυμώση μόνη της μιὰ πήτα γιὰ τὸ γαμπρό, ἕνα τσουρέκι γιὰ τὸν παπᾶ καὶ μιὰ κουλοῦρα γιὰ τὸ παιδὶ ποὺ θὰ τῆς βάλουν στὰ γόνατα μέσα στὸ σπίτι τῆς πεθερᾶς. Στὸ ζύμωμα παρευρίσκονται συνήθως καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης, οἱ ὁποῖοι τραγουδοῦν τὸ ἀκόλουθο τετράστιχο:

Κοπιάστε νὰ στολίσωμε τῆς νύφης μας τὴν πήτα.
τῆς νύφης μας τῆς ταπεινῆς καὶ τῆς καμαρωμένης
ποὺ καμαρώνει τὶς αὐγὲς κι' ὅλα τὰ μεσημέρια.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ πρέπει νὰ γίνῃ «τὸ λούσιμο τοῦ γαμπροῦ καὶ τὸ χτένισμα τῆς νύφης», μὲ νερὸ ποὺ φέρνουν ἀπ' τὴ βρύση τοῦ χωριοῦ ἄντρες καὶ γυναῖκες. Γύρω ἀπ' τὸ γαμπρὸ μαζεύονται τότε οἱ συγγενεῖς του καὶ τοῦ λὲν τὸ ἀκόλουθο τραγοῦδι:

Φέρτε μ' ἀργυροξούραφο κι' ὁλόχρυση λουρίδα
νὰ μπαρμπερίσω τὸ γαμπρό καὶ τὸν καμαρωμένο.
Ποῦ νάβρω ἀργυροξούραφο κι' ὁλόχρυση λουρίδα,
ποὺ ὁ κασαπᾶς πέφτει μακρυὰ κι' ἡ χώρα πέρτ' ἀλάργα;

Ἢ τὸ ἑξῆς:

Φέρτε λουρίδα ἀπὸ λουτρό, ξουράφι ἀπὸ μπαρμπέρη,
νὰ μπαρμπερίσω τὸ γαμπρό, νὰ πάη γιὰ τὴν καλή του,
νὰ φέρη ρούσα πέρδικα καὶ χαίμαδη τρυγόνα.

Ἡ γυναῖκες πάλι ποὺ παραστέκουν τὴ νύφη στὸ χτένισμα τῆς τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια, ὡς τὸ κάτωθι:

Ἀργυρό μου χτένι κι' Ἀλεξαντρινό,
σύρ' ἀνέσ' ἀνέσα κι' ἔλα ἀγάλια - ἀγάλια,
νὰ μὴν κόψῃς τρίχα, τρίχα ἀπ' τὰ μαλλιά μου.
Εὐκήσου με, πατέρα, τώρα στὴ χαρά μου,
εὐκήσου με, μανοῦλα, τώρα στὴν παντρειά μου.

Ἢ τὸ ἑξῆς:

Ἄσπρη κατάσπρη βαμπακιὰ τὴν εἶχα στὴν αὐλή μου,
τὴ σκάλιζα, τὴν πότιζα, τὴν εἶχα γιὰ δική μου,
κι' ἦρθε ξένος ἀλαργινός, ἦρθε καὶ μοῦ τὴν πῆρε,
κι' ἀσκήμην' ἡ αὐλίτσα μου κι' ὠμόρφην' ἡ δική του.

Ἢ:

Εὐκήσου με, μανοῦλα μου, τώρα στὴν παντρειά μου.
— Μὲ τὴν εὐκή μου, κόρη μου, νὰ ζήσῃς νὰ γεράσῃς,
νὰ ζήσῃς χρόνους ἑκατὸ καὶ νὰ τοὺς διαπεράσῃς.
— Εὐκήσου με, πατέρα μου, τώρα στὴν παντρειά μου.
— Μὲ τὴν εὐκή μου, κόρη μου, νὰ ζήσῃς νὰ γεράσῃς,
νὰ ζήσῃς χρόνους ἑκατὸ καὶ νὰ τοὺς διαπεράσῃς.
Τί στέκεις καὶ τί καρτερεῖς, τί στέκεις, τί παντέχεις;
— Τὸν Ἅγιο Γιώργη καρτερῶ καὶ τὸ Χριστὸ παντέχω
καὶ τὴν κυρὰ τὴν Παναγιὰ γιὰ νὰ μὲ στεφανώση.

Ἢ:

Αὐτοῦ ποὺ πᾶς, νυφοῦλα μου, στοῦ πεθεροῦ τὸ σπίτι,
σὰν κυπαρίσσι νὰ σταθῇς, σὰν δέντρο νὰ ριζώσῃς
καὶ σὰν μηλιὰ γλυκομηλιὰ ν' ἀνθίσῃς νὰ καρπίσῃς,
νὰ κάνῃς τοὺς ἐννιὰ τοὺς γυιούς, τὴ μία τὴ δυχάτερα.
Νουνέ μου καλορρόιζικε ποῦθελες τὸ στεφάνι,
νὰ δώσῃ ὁ Θιὸς κι' ἡ Παναγιὰ νὰ βάλῃς καὶ τὸ λάδι.

Τὸν παλαιότερο καιρό, ὅταν στολιζόταν ἡ νύφη, ἕνας «μπραζέρης», ἀδερφοποιτὸς τοῦ γαμπροῦ, τῆς φοροῦσε τὰ παπούτσια βάζοντας μέσα ἀργυρᾶ νομίσματα, αὐτὴ δὲ τοῦ προσέφερε ἕνα μεταξωτὸ μαντῆλι καὶ τοῦ φιλοῦσε τὸ χέρι.

Ἔπειτα ὁ γαμπρὸς παίρνει τὸν ἀνάδοχο καί, μαζὺ μὲ τοὺς συγγενεῖς του, τραβοῦνε γιὰ τὸ σπίτι τῆς νύφης κι' ἀπὸ κεῖ στὴν ἐκκλησιά, ὅπου θὰ γίνῃ τὸ στεφάνωμα. Ἡ στέψις ἄλλοτε γινόταν μὲ στεφάνια ἀπὸ κληματόβεργες, μετὰ τὴν τέλεσι δὲ τοῦ μυστηρίου ὁ γαμπρὸς κι' ἡ νύφη ἔπρεπε νὰ πιοῦν ἀπὸ μιὰ τσότρα τῆς ὀχᾶς, ἡ ὁποία περνοῦσε μὲ τὴ σειρὰ ἀπὸ τὰ στόματα ὅλων. Κατὰ τὴν περιφορὰ τῶν νεονύμφων ἡ συγγένισες τῆς νύφης τὴ βαστοῦνε ἀπὸ τὸ φόρεμα γιὰ νὰ μὴν τῆς κόψουν καμμιὰ ἄκρη ἡ ἐχθρές της καὶ γεννάει ὅλο θηλυκά.

Ὅταν τελειώση ἡ στέψις, οἱ συμπεθέροι διευθύνονται στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τραγουδῶντας στὸ δρόμο τὸ ἑξῆς δίστιχο:

Στρατές μου, καθερίσετε, δεντρά μου, φουντωθῆτε,
γιὰ θὰ περάση ὁ κὺρ - γαμπρὸς νὰ μὴν τὸν κουρνιαχτῆτε.